

УДК 03.19.77

**HISTORY OF SOCIAL MOVEMENTS AND CIVIL SOCIETY
ORGANIZATIONS FOR THE RIGHTS OF PEOPLE WITH DISABILITIES
AND THEIR IMPACT ON US REHABILITATION POLICY IN THE 1960S-
1980S -THIRTY YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY**

**ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ РУХІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗА ПРАВА
ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РЕАБІЛІТАЦІЙНУ ПОЛІТИКУ
США У 60-80-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ**

Fedinskyi O.M. / Федінський О.М.

Postgraduate Student / аспірант

ORCID: 0009-0006-7006-5872

Dragomanov Ukrainian State University,

Kyiv, Pirogov Street, 9, 01601

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

Kiїв, Пирогова, 9, 01601

Анотація. В роботі розглядається історія соціальних рухів та громадських об'єднань за права людей з інвалідністю в США у 1960–1980-х роках та їхній вплив на формування реабілітаційної політики. Автор аналізує зміну парадигми — від медичної до соціально-правової моделі інвалідності — у контексті громадянської активності, адвокації та законодавчих реформ. Особливу увагу приділено масовим протестам 1977 року (504 sit-ins), діяльності American Coalition of Citizens with Disabilities, а також розвитку моделі незалежного життя (Independent Living Model). У статті досліджено ключові законодавчі акти, що заклали основи антидискримінаційної політики: Rehabilitation Act (1973), його поправки (1978), Developmental Disabilities Act (1975) та інші. Підкреслюється, що боротьба за права людей з інвалідністю не лише трансформувала підходи до реабілітації, а й переосмислила саму ідею громадянства, заклавши підґрунтя для ухвалення Закону про американців з інвалідністю (ADA, 1990). Рух зробив внесок у створення нової політичної мови, концептуальної бази інклюзивної політики та принципів, які актуальні й сьогодні в контексті реалізації прав людини.

Ключові слова: США; реабілітаційна політика; законодавство; деінституалізація; законодавство про інвалідність; Закон про американців з інвалідністю (ADA); соціальна інклюзія; права людей з інвалідністю; громадянські права.

Вступ.

Упродовж другої половини ХХ століття у США виник потужний соціальний рух, спрямований на захист прав людей з інвалідністю. Якщо до цього інвалідність здебільшого розглядалася як приватна проблема або об'єкт благодійності, то вже в 1960–1980-х роках активісти почали вимагати системних змін, юридичних гарантій та державної підтримки. Ці вимоги лягли в основу

нового бачення соціальної політики, зокрема у сфері реабілітації та інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя.

Формування руху за права осіб з інвалідністю стало невід'ємною частиною ширшої хвилі боротьби за громадянські права, яка охопила США у 1960-х роках. Як зазначає Джудіт Хьюманн — одна з провідних активісток цього руху — "ми не просили жалю чи подачок, ми вимагали рівності" [Пелка, 2012, с. 45]. Саме завдяки політичній активності таких осіб було закладено підвалини сучасної інклюзивної політики в США.

Основний текст.

Суспільно-політична ситуація в США у 1960–1970-х роках була позначена боротьбою за громадянські права афроамериканців, жінок та інших маргіналізованих груп. Ці рухи створили політичну й емоційну основу, на якій пізніше виріс і активізм людей з інвалідністю [Fleischer & Zames, 2011, с. 88–90].

Люди з інвалідністю дедалі рішучіше відмовлялися від ролі «пацієнтів» чи «об'єктів турботи» та почали позиціонувати себе як повноцінні суб'єкти права — громадяни, які мають законне право на доступ до освіти, працевлаштування, транспорту, архітектурно-доступного середовища, а також на участь у політичному житті суспільства [Pelka, 1997, с. 41–42]. Саме ця зміна самосвідомості активістів та послідовна боротьба за свої права зумовили трансформацію інвалідності з приватної та медичної категорії на політичну та правову. Як влучно зауважує J. V. Switzer, інвалідність перестала бути «особистим фатумом» і почала трактуватись як наслідок соціальної ізоляції, спричиненої дискримінаційними структурами [Switzer, 2003, с. 94].

Станом на початок 1970-х років вимоги окремих активістів уже переросли в всеамериканський громадський рух, який докорінно змінив підходи держави до реабілітації. Важливо наголосити, що першочергові успіхи — наприклад, прийняття Rehabilitation Act 1973 року — не були результатом доброї волі уряду чи наслідком лобіювання медичних експертів. Навпаки, вони стали прямим наслідком адвокаційної діяльності, протестів, кампаній громадських об'єднань та інколи навіть відкритого спротиву державній політиці [Switzer, 2003, с. 102–

107]. Закон, зокрема його Section 504, уперше в американській історії визнавав недискримінацію за ознакою інвалідності на федеральному рівні — такий самий захист, як і щодо раси, статі чи віросповідання.

Серед факторів, що сприяли виникненню цього руху, ключову роль відіграв загальний підйом протестної культури в США в 1960-х роках. Масові виступи проти сегрегації, війни у В'єтнамі, за права жінок та сексуальних меншин створили унікальне політичне середовище, у якому маргіналізовані групи отримали нові інструменти політичного впливу. Активісти з числа людей з інвалідністю уважно спостерігали за цими подіями, переймали методи колективного спротиву — від страйків до юридичних кампаній — і адаптували їх до своєї боротьби [Fleischer & Zames, 2011, с. 90–91]. Примітно, що на цьому етапі ще не існувало потужних об'єднуючих організацій — діяли лише фрагментарні асоціації, наприклад, ветеранські об'єднання чи товариства батьків, які концентрувались на окремих групах інвалідності, не охоплюючи ширшого політичного спектру [Pelka, 1997, с. 50].

Ситуація змінилась у 1972 році зі створенням American Coalition of Citizens with Disabilities (ACCD) — першої національної організації, керованої безпосередньо людьми з інвалідністю. Ця структура відіграла визначальну роль у формуванні законодавчого поля, зокрема в лобіюванні впровадження Section 504. Саме завдяки зусиллям ACCD та інших активістів положення закону вийшли за межі декларацій і перетворилися на дієвий механізм захисту прав [Pelka, 2012, с. 122–124]. Проте слід враховувати, що уряд намагався уникнути реального втілення закону: тривалий час не затверджувались регуляторні акти, які б дозволили імплементувати норму. Лише масові протести 1977 року, що охопили десятки міст, змусили владу офіційно затвердити положення Section 504 [Switzer, 2003, с. 109].

У цей же період в американській соціальній політиці з'являється нова ідеологічна платформа — концепція "незалежного життя" (independent living). Вона заперечувала патерналістський підхід до людей з інвалідністю, що домінував у практиці державних установ і благодійних організацій. Berkeley

Center for Independent Living, заснований у 1972 році у Каліфорнії, став першим прикладом практичного втілення цієї ідеї. Центр надавав не лише допомогу, а й створював середовище для самоорганізації, самореалізації та розвитку особистої автономії [Pelka, 1997, с. 68–69]. Принципи, на яких будувалась робота Центру — рівність, гідність, самовизначення, — згодом стали орієнтирами для державної політики.

Важливо підкреслити, що відтепер реабілітація перестає бути суто медичною категорією. Нове розуміння передбачає включення соціальних, правових та освітніх компонентів: держава повинна не лише лікувати, а й забезпечувати доступ до ресурсів, свободу вибору і участь у громадському житті. Як підкреслює Joseph Shapiro, це була революція у ставленні до інвалідності: від «людини, яку треба виправити» — до «людини, яку треба включити» [Shapiro, 1993, с. 139–145].

У своїх працях J. V. Switzer слушно зауважує, що однією з ключових тем у риториці активістів стало просте, але глибоке запитання: «Чому особа з інвалідністю повинна доводити свою “придатність”, щоб отримати те, що для інших є нормою?» [Switzer, 2003, с. 93]. Це питання — радикальне у своїй простоті — поставило під сумнів багато підвалин американської соціальної системи, зокрема моделі допомоги та опіки, які десятиліттями функціонували як самоочевидні.

Саме ця зміна мислення — від співчуття до рівності, від опіки до прав — і заклала основи для майбутніх реформ. Зокрема, Закон про американців з інвалідністю (Americans with Disabilities Act, ADA), ухвалений у 1990 році, був уже логічним продовженням і кодифікацією ідей, які сформувались у русі 1960–80-х років [Pelka, 2012, с. 217].

Однією з найвизначальніших і символічно навантажених подій у боротьбі за права людей з інвалідністю в США стали так звані 504 sit-ins — масові сидячі протести, що розпочалися у квітні 1977 року. Причиною для цих акцій стало багаторічне зволікання федерального уряду з імплементацією положень Section 504 Закону про реабілітацію 1973 року, який мав би заборонити дискримінацію

за ознакою інвалідності в усіх програмах, що фінансуються з федерального бюджету. Хоча цей розділ і був ухвалений Конгресом ще у 1973 році, Міністерство охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення (Department of Health, Education, and Welfare, HEW) роками не розробляло необхідних нормативних актів, які би надали положенню реальної юридичної сили [Switzer, 2003, с. 108].

Section 504 мав революційне значення, адже вперше в історії США держава визнавала, що дискримінація за ознакою інвалідності є такою ж недопустимою, як расова, статева чи релігійна. Утім, без регулятивної бази ця декларація залишалась фактично символічною. У результаті активісти — багато з яких уже мали досвід участі в інших рухах за права людини — вирішили вдатися до тактики прямої дії. У квітні 1977 року вони захопили федеральні урядові будівлі в чотирьох великих містах: Сан-Франциско, Вашингтоні, Нью-Йорку та Атланті. Вони вимагали негайного підписання підзаконних актів, що гарантували б реалізацію 504 статті на практиці [Fleischer & Zames, 2011, с. 112].

Наймасштабнішим і найвідомішим став протест у Сан-Франциско, де понад 100 осіб з інвалідністю та їхні союзники захопили офіс HEW та перебували в ньому протягом 26 днів — це найдовший випадок окупації федеральної будівлі в історії США. Цей страйк був ретельно організований і включав елементи політичної стратегії, соціальної підтримки та медіа-кампаній. Його координували ключові активіст(к)и, зокрема Джудіт Хьюманн, яка на той час уже мала репутацію жорсткої правозахисниці — ще у 1970 році вона виграла справу проти Департаменту освіти Нью-Йорка, який відмовив їй у праві викладати через порушення опорно-рухового апарату [Pelka, 2012, с. 133–134].

Унікальність протесту в Сан-Франциско також полягала в його широкій міжорганізаційній підтримці. До участі долучились American Coalition of Citizens with Disabilities (ACCD), Центр незалежного життя в Берклі (CIL), ветеранські об'єднання, феміністичні та ЛГБТ-організації, профспілки та навіть представники церков. Активісти організували побут усередині будівлі, створили власну медичну службу, кухню та навіть пресслужбу — все це без доступу до

інтернету, мобільного зв'язку чи постійного зовнішнього постачання. Їм допомагали прихильники ззовні, зокрема активісти Black Panther Party, які щодня приносили їжу протестувальникам [Pelka, 2012, с. 135; Switzer, 2003, с. 110].

Після майже місяця протестів, тиску з боку преси, громадських організацій і навіть частини Конгресу, уряд не витримав політичного тиску. 28 квітня 1977 року новий міністр HEW, Джозеф Келлі, підписав регуляторні положення до Section 504, фактично легалізувавши всі вимоги активістів. Відтепер школи, університети, державні лікарні, транспортні компанії та адміністративні установи зобов'язувались забезпечити архітектурну доступність, недискримінаційний доступ до послуг і правовий захист людей з інвалідністю [Switzer, 2003, с. 111].

Цей прорив мав історичне значення. Section 504 став юридичним і концептуальним підґрунтям для розробки й прийняття Закону про американців з інвалідністю (ADA) у 1990 році. Якщо 504-й розділ захищав права у сфері державного фінансування, то ADA розширив ці гарантії на приватний сектор, зайнятість, транспорт, громадські будівлі та телекомунікації. Таким чином, боротьба за реалізацію Section 504 створила не лише законодавчу базу, а й модель протестної та юридичної дії, що надалі буде використана в кампаніях 1980-х років [Shapiro, 1993, с. 167].

Окрім юридичного аспекту, події 1977 року закріпили в громадській свідомості ідеологічне ядро сучасного руху за права людей з інвалідністю. На перший план вийшла концепція «Nothing About Us Without Us» — гасло, яке означає: політика та рішення, що стосуються людей з інвалідністю, не можуть ухвалюватися без їхньої безпосередньої участі. Організації, створені та очолювані людьми з інвалідністю, почали вимагати не тільки бути присутніми в обговореннях, а й ухвалювати рішення щодо власного життя, соціального захисту та реабілітаційної інфраструктури [Pelka, 2012, с. 140].

Як слушно зазначає Frank Pelka, «це був не просто протест — це було народження громадянської самосвідомості цілого прошарку населення, який десятиліттями залишався “невидимим”» [Pelka, 2012, с. 141]. Саме ця видимість

і колективна солідарність, сформована в умовах соціального опору, заклали підвалини сучасної інклюзивної державної політики в США.

Таблиця 1 – Порівняння основних положень Section 504 Закону про реабілітацію (1973) та Закону про американців з інвалідністю (ADA, 1990)

Критерій	Section 504 (1973)	Americans with Disabilities Act (ADA, 1990)
Дата ухвалення	1973 рік	1990 рік
Тип закону	Частина федерального законодавства про реабілітацію	Окремий, комплексний антидискримінаційний закон
Основна мета	Заборона дискримінації за ознакою інвалідності у програмах, що фінансуються державою	Заборона дискримінації у всіх сферах суспільного життя
Коло дії	Тільки організації та установи, що отримують федеральне фінансування	Усі державні та приватні суб'єкти, включно з роботодавцями, бізнесами, транспортом
Охоплення сфер	Освіта, охорона здоров'я, соціальні служби, державні установи	Працевлаштування, освіта, громадські місця, телекомунікації, транспорт
Тип захисту	Пасивний: заборона дискримінації	Активний: вимога щодо адаптації середовища, «розумного пристосування»
Право на судовий захист	Так, але обмежено	Так, з чіткими процедурами і можливістю подання позовів
Визначення інвалідності	Менш чітке, базоване на функціональних обмеженнях	Розширене: охоплює фізичні, психічні, хронічні стани, минулі й потенційні порушення
Підхід до інвалідності	Медико-правовий, зародки соціального підходу	Соціально-правовий підхід: акцент на бар'єрах, а не на людині
Історичне значення	Перший крок до визнання рівності людей з інвалідністю на законодавчому рівні	Кульмінація боротьби 1960–1980-х, створення цілісної антидискримінаційної системи

Авторська розробка

Отже, Section 504 став прецедентом, що вперше визнав права людей з інвалідністю як права громадян, а не лише як об'єктів соціальної допомоги. ADA, в свою чергу, розширив і конкретизував цей підхід, запровадивши всеосяжні правові норми, які охоплюють усі сфери суспільного життя, а не лише державні програми. Обидва закони утворюють історичну вісь еволюції американської політики інвалідності — від часткового захисту до всебічного включення.

Після офіційного впровадження Section 504 у квітні 1977 року, у США розпочався новий етап у формуванні реабілітаційної політики, який можна

охарактеризувати як перехід від медичної моделі інвалідності до соціально-правової. Якщо раніше людина з інвалідністю розглядалася переважно як «пацієнт», як об'єкт лікування або опіки, то нова парадигма базувалася на ідеї, що інвалідність є результатом взаємодії індивіда з бар'єрним середовищем, а не просто біологічним станом [Switzer, 2003, с. 117]. Законодавче визнання цієї позиції змусило урядові та соціальні інституції переглянути підходи до надання послуг: йшлося не лише про лікування чи компенсацію функціональних втрат, а про створення умов, за яких особа може реалізувати свої права на рівні з іншими громадянами.

Це означало, що мета реабілітаційної політики зрушила з «нормалізації» індивіда на «модифікацію середовища», що унеможлиблює рівну участь. Наприклад, школам, лікарням, університетам та іншим державним установам довелося переглядати фізичну доступність приміщень, формати навчання, способи комунікації, залучення перекладачів жестової мови тощо [Switzer, 2003, с. 118–119]. Така політика визнавала право людини бути «інакшою», але не бути через це виключеною.

Особливо значущим нововведенням 1970-х стало поширення моделі незалежного життя (Independent Living Model). Сформована під безпосереднім впливом каліфорнійського активізму, ця модель базувалась на переконанні, що інвалідність — це не трагедія, яку потрібно «виправляти», а одна з форм людського досвіду, яка має бути прийнята суспільством [Pelka, 1997, с. 66]. Один із засновників руху, Ед Робертс, — перший студент-інвалід Каліфорнійського університету в Берклі — вважав, що суспільство має не лікувати людей, а усувати бар'єри, які заважають їм жити самостійно.

У цьому контексті центри незалежного життя (CILs), що виникли в Берклі, Денвері, Нью-Йорку, Вашингтоні та інших містах, стали справжніми хабами нової філософії. Їхня діяльність виходила далеко за межі традиційної реабілітації: вони пропонували юридичні послуги, навчання навичкам самостійного життя, підтримку при працевлаштуванні, транспортні сервіси, психологічну допомогу та доступ до персональних асистентів [Pelka, 1997, с. 67].

Важливо, що ці центри не просто обслуговували людей з інвалідністю — вони керувались самими людьми з інвалідністю, що втілювало принцип «нічого про нас без нас».

На хвилі протестного активізму 1970-х та зростаючого тиску з боку громадських організацій, держава була змушена законодавчо закріпити нові підходи. У 1978 році ухвалено Rehabilitation Act Amendments, що офіційно визнали статус центрів незалежного життя та передбачили фінансування громадських структур, які працювали за цією моделлю [Fleischer & Zames, 2011, с. 125]. Таким чином, почалась інституціоналізація соціального підходу до інвалідності в межах державної політики.

Водночас паралельно здійснювались і спроби реформування ставлення до людей з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями. Так, Developmental Disabilities Assistance and Bill of Rights Act (1975) став першим законом, який закріпив право таких осіб на життя у громаді, а не в ізоляції. Закон підкреслював необхідність індивідуалізованої підтримки, доступу до освіти, соціальних послуг і поваги до гідності кожної особи [Shapiro, 1993, с. 171]. Це поклало початок процесу деінституалізації, у межах якого десятки тисяч людей почали залишати психіатричні установи та групові будинки, повертаючись до життя у відкритому суспільстві. Хоча процес не був лінійним і супроводжувався низкою проблем (нестача житла, соціальних працівників, стигма), сам факт відмови від примусової ізоляції був надзвичайно важливим [Shapiro, 1993, с. 172–173].

У 1980-х роках, незважаючи на політику адміністрації Рейгана, що загалом характеризувалася скороченням соціальних програм, активісти продовжували тиснути на уряд через судові механізми, публічні кампанії, коаліції з іншими рухами (антирасистськими, феміністичними тощо). У результаті зусиль правозахисників у 1984 році було ухвалено Social Security Disability Benefits Reform Act, який удосконалив процедури призначення та перегляду соціальних виплат для непрацездатних осіб. Цей акт зменшив адміністративний тиск на

заявників, гарантував право на апеляцію та зменшив випадки необґрунтованої втрати пільг [Pelka, 2012, с. 189].

Паралельно з юридичними зрушеннями, у суспільстві поступово формувалася новий дискурс, у якому права людей з інвалідністю почали розглядатися як частина ширшої системи громадянських прав. Лозунг «Disability Rights are Civil Rights» поступово проникав у медіа, освіту, політичні документи та риторику державних чиновників. Почали з'являтися перші проекти універсального дизайну — архітектурного та інфраструктурного планування, яке з самого початку враховує потреби всіх користувачів, включно з людьми з інвалідністю. Ширше використовувались адаптивні технології, зокрема екранні зчитувачі, текстові телефони (TTY) та інші комунікаційні засоби [Fleischer & Zames, 2011, с. 127].

Усе це свідчило про глибоку трансформацію парадигми: від благодійності — до прав, від опіки — до самовизначення, від медичної реабілітації — до соціального включення. Як точно підсумовує D. Stroman, «до 1980-х років стало очевидно, що рух за права людей з інвалідністю не просто шукає місце в існуючій системі — він пропонує її переосмислення на нових етичних і правових засадах» [Stroman, 2003, с. 97].

Висновки.

Були розглянуті історичні особливості соціальних рухів за права людей з інвалідністю, що активізувалися в 1960–1980-х роках у США. Зазначені рухи справили безпрецедентний вплив не лише на систему реабілітаційних послуг, а й на саму парадигму сприйняття інвалідності в суспільстві. Вперше особи з інвалідністю були не об'єктами турботи, а суб'єктами політичної дії, які формували порядок денний і змінювали державну політику.

Особливого значення набули концепції незалежного життя й універсального дизайну, які не лише змінили принципи побудови реабілітаційних програм, а й стали дороговказами для політики США у сфері соціального захисту загалом. Законодавчі зміни 1970–1980-х років, зокрема Section 504, поправки до Rehabilitation Act, Developmental Disabilities Act і

реформа системи соціального забезпечення 1984 року, стали доказом того, що рух здатен добиватись реальних змін — навіть у складних політичних умовах.

У підсумку варто наголосити: боротьба за права людей з інвалідністю в США не лише змінила реабілітаційну політику, а й переосмислила саму ідею громадянства. Цей рух показав, що інвалідність — це не лише медична категорія, а соціальний статус, який вимагає повного визнання в межах правової та політичної системи.

Література:

1. Switzer J.V. *Disabled Rights: American Disability Policy and the Fight for Equality*. — Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2003. — 328 p. — DOI: 10.1016/j.soscij.2004.04.019
2. Fleischer D.Z., Zames F. *The Disability Rights Movement: From Charity to Confrontation*. — 2nd ed. — Philadelphia: Temple University Press, 2011. — 323 p. — DOI: 10.15453/0191-5096.2801
3. Pelka F. *The ABC-CLIO Companion to the Disability Rights Movement*. — Santa Barbara: ABC-CLIO, 1997. — 368 p.
4. Pelka F. *What We Have Done: An Oral History of the Disability Rights Movement*. — Amherst: University of Massachusetts Press, 2012. — 400 p.
5. Shapiro J.P. *No Pity: People with Disabilities Forging a New Civil Rights Movement*. — New York: Times Books, 1993. — 320 p.
6. Kottke F.J., Knapp P.H. *The Scope of Physical Medicine and Rehabilitation*. — Philadelphia: W.B. Saunders Company, 1988. — 245 p.
7. Martin E. “Bit by Bit: The Rehabilitation Movement.” // *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*. — 1988. — Vol. 69. — P. 13–20.
8. Sandel M.E. “Historical Foundations of Physical Medicine and Rehabilitation.” // *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*. — 2012. — Vol. 23(1). — P. 1–9. — DOI: 10.1016/j.pmr.2011.11.002
9. Nowell D., Sandel M.E. “History of Disability and Rehabilitation.” // DeLisa J.A. (Ed.). *Physical Medicine and Rehabilitation: Principles and Practice*. — 5th ed. — Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2015. — P. 210–215.

10. Stroman D.F. The Disability Rights Movement: From Deinstitutionalization to Self-Determination. — Lanham: University Press of America, 2003. — 164 p.
11. Rehabilitation Services Administration. A History of the Vocational Rehabilitation Program. — Washington: U.S. Department of Education, n.d. — URL: <https://rsa.ed.gov>
12. Verville R. War, Politics, and Philanthropy: The History of Rehabilitation Medicine. — Lanham: University Press of America, 2008. — 213 p.
13. Architectural Barriers Act of 1968, Pub. L. 90-480. — URL: <https://www.leapinfo.org>
14. Developmental Disabilities Assistance and Bill of Rights Act of 1975, Pub. L. 94-103. — URL: <https://www.acl.gov>
15. Social Security Disability Benefits Reform Act of 1984, Pub. L. 98-460. — URL: <https://www.ssa.gov>
16. Lives Worth Living [Документальний фільм] / dir. Eric Neudel. — USA: Independent Television Service (ITVS), 2011.

Abstract. *The article examines the history of social movements and public associations for the rights of people with disabilities in the United States in the 1960s–1980s and their influence on the formation of rehabilitation policy. The author analyzes the paradigm shift from a medical to a social and legal model of disability in the context of civic activism, advocacy, and legislative reforms. Particular attention is paid to the mass protests of 1977 (504 sit-ins), the activities of the American Coalition of Citizens with Disabilities, and the development of the Independent Living Model. The article examines key legislative acts that laid the foundations for anti-discrimination policy: the Rehabilitation Act (1973), its amendments (1978), the Developmental Disabilities Act (1975), and others. It is emphasized that the struggle for the rights of people with disabilities not only transformed approaches to rehabilitation but also redefined the very idea of citizenship, laying the foundation for the adoption of the Americans with Disabilities Act (ADA, 1990). The movement contributed to the creation of a new political language, a conceptual basis for inclusive policies, and principles that are still relevant today in the context of human rights implementation.*

Key words: *United States; rehabilitation policy; legislation; deinstitutionalization; disability legislation; Americans with Disabilities Act (ADA); social inclusion; rights of persons with disabilities; civil rights.*

Науковий керівник: д.і.н., проф., Журба М.А.

Статтю надіслано: 23.07.2025 р.

© Федінський О.М.